

Dette er ikke en æblelund

Sapfos fragment 2

af Signe Andersen

Indledning

I det såkaldte Ostrakonfragment, fragment 2, beskriver den arkaiske digter Sapfo en hellig æblelund. Et smukt og sanseligt sted hvor natur og kultur mødes, hvor menneske og gudinde mødes. I denne lille artikel undersøges Sapfos lyriske billede af æblelunden set i relation til den hellige lund som religiøst sted i arkaisk tid. Desuden fremlægges en billedkunstners, en forfatters og en litterats nutidige billeder af æblelunden fra fragment 2, som de fremstår i *Jeg er grønnere end græs*, som eksempler på nye vejvisere ind i originalteksten. *Jeg er grønnere end græs* er en illustreret og kommenteret oversættelse af Sapfos samlede fragmenter udført i et samarbejde mellem filologerne Lene Carlskov og Signe Andersen og billedkunstneren Mille Søndergaard. Forfatteren Nanna Storr-Hansen og litteraten Elisabeth Friis har skrevet hhv. forord og efterord.

*Billedernes bedrag*¹ er måske ikke blot et bedrag, men en mulighed for at se nærmere på de afbildede fænomener i et nyt lys. Magrittes kendte billede af en pibe er interessant fordi det netop ikke er en pibe, men et billede, endda et billede som antyder flere måder at anskue det afbildede fænomen. Man kan med andre ord betragte et billede – hvad enten det nu er et fysisk maleri, et lyrisk billede, et billede malet med prosa eller noget helt fjerde – som et bedrag, da det netop er et billede, *eller* man kan se det som et værk, der giver mulighed for at se det afbildede fænomen på nye måder. Dette billedernes bedrag gælder for Magrittes maleri såvel som for andre billeder, herunder de billeder af den hellige æblelund, jeg vil undersøge i denne lille artikel.

I læsningen af Sapfos fragment 2 får man et sanset billede af den hellige lund som religiøst sted og som følelse. Hvordan kan man forstå dette billede? Og hvordan adskiller Sapfos billede sig fra selve den hellige lund, som den kunne fremstå i hendes tids landskaber?

1. Titlen på Magrittes velkendte surrealistiske maleri fra 1928 af en pibe med påskriften *Ceci n'est pas une pipe*.

I arbejdet med læsning, oversættelse og fortolkning af antik lyrik kan receptionens nyere billeder af teksterne måske belyse originalteksterne på uventede måder. Eksemplerne fra *Jeg er grønnere end græs*, som de fremlægges i denne artikel, er eksempler på billeder af Sapphos billede af æblelunden – måske kan de vise nye læsere vej ind i Sapphos æblelund.

Sapphos billede af en hellig æblelund

Sapphos fragment 2 kaldes Ostrakonfragmentet fordi vi har det fra et ostrakon (et potteskår, man har brugt til at skrive på) fra 3. årh. f.v.t. Nogle mener, digtet er nedskrevet af en skoleelev. Det kan også være nedskrevet eller kopieret af en græker, som har haft personlig glæde af at eje eller bortforære dette fragment. At fragment 2 i antikken har været set som et særligt klart lyrisk udtryk, ses af, at der, foruden potteskåret, er overleveret et par brudstykker af digtet citeret af den græske retoriker Hermogenes i hans værk om stil *Περὶ ἰδέων*.² I fragmentet påkalder digterjeget Afrodite og fremkalder et stemningsfuldt billede af den æblelund, der er fragmentets scene. Her gengives fragmentet på græsk og på dansk, som det ser ud i *Jeg er grønnere end græs – fragmenter af Sappho*.³ Den græske tekst følger her som i *Jeg er grønnere end græs* Voigts tekststudgave.⁴

-
2. Hermogenes bruger brudstykker af dette digt til at illustrere hvordan man kan beskrive ting, der vækker glæde og nydelse, på en enkel måde, *ἀπλῶς*, som vækker nydelse, *ἡδονή*. Hermogenes: *Περὶ ἰδέων* 2.4, ed. Rabe.
 3. Andersen, Carlskov og Søndergaard (2020) 32-33. Udgaven kræver måske en lille forklaring: Vi har valgt at gengive hvert fragment på et sideopslag med den græske tekst på venstre side og den danske tekst på højre side. I den græske tekst (som er gengivet som i Voigts udgave, bortset fra fragmenterne 5, 9, 10, 15, 16, 16A, 17, 18, 18A, 26 og 58, hvor vi har inddraget Obbinks udgave i henhold til nyere fund) er usikkerheder og lakuner markeret med de traditionelle sigler, mens den danske oversættelse til gengæld er rensat for disse tegn, som for den, der ikke læser græsk, kan virke tunge, kryptiske og uelegante. Dette noget utraditionelle valg har vi taget for at lade teksten og dens lakuner stå så enkelt og umiddelbart frem som muligt for den almindelige læser – egentlig et nik til Sapphos egen stil. Men dette valg forudsætter naturligvis at den græske tekst med dens markeringer er til rådighed på samme opslag, så usikkerhederne lægges åbent frem. Ud fra samme stræben efter at gengive den umiddelbare lethed, elegance og sanselighed, de græske digte rummer, har vi oversat dem til frie vers for at ramme en lethed, den moderne danske læser kan mærke.
 4. Voigt (1963) 33-35.

2

.. ανοθεν κατιου[σ-
†δευρυμμεκρητησιπ[.]ρ[.]† ναῦον
ἄγνον ὄπιπ[αι] χάριεν μὲν ἄλσος
μαλί[αν], βῶμοι δ' ἔ<ν>ι θυμιάμε-
νοι [λι]βανώτω<ι>·

ἐν δ' ὕδωρ ψῦχρον κελάδει δι' ὕσδων
μαλίνων, βρόδοισι δὲ παῖς ὁ χῶρος
ἐσκίαστ', αἰθυσσομένων δὲ φύλλων
κῶμα †καταιριον·

ἐν δὲ λείμων ἱππόβοτος τέθαλε
†τωτ...(.)ριννοισ† ἄνθεσιν, αἰ <δ'> ἄηται
μέλλιχα πν[έο]ισιν [
[]

ἔνθα δὴ σὺ †συ.αν† ἔλοισα Κύπρι
χρυσίαισιν ἐν κυλίκεσσιν ἄβρωσ
<ὀ>μ<με>μείχμενον θαλίαισι νέκταρ
οἶνοχόεισα

2

kom til mig fra Kreta til dette hellige tempel
hvor der er en yndig æble-
lund og altre, der damper
af røgelse

og køligt vand risler mellem æble-
kviste, hele stedet skygges af roser
fra de glimtenderystende blade
drypper dyb drøm

og en hestenærende eng står grøn
med forårsblomster og briser
ånder honningsødt

her løfter du, Kypris
nektar iblandet blomstrende glæder
blidt i guldbægre:
skænke

Et par korte bemærkninger om oversættelsen: vi har generelt forsøgt at være tro mod Sapphos stil og gengivet en del af originaltekstens formgreb. Eksempelvis deles ordene “æble-lund” og “æble-kviste” hen over verslinjer, ligesom på græsk ἄλσος / μαλί[αν] og ὕσδων / μαλίνων, for at lægge vægt på “æble-”. Et andet greb, vi har stræbt efter at bevare, er den sammensatte attribut i ét ord som i ἱππόβοτος. I stedet for at oversætte til en ledsætning har vi oversat selve ordet meget direkte til “hestenærende”. På græsk er ordet ἱππόβοτος brugt som epitet i homerisk poesi.⁵ På dansk er det at konstruere

5. Munro et Allen (1902) 2.287.

nye sammensatte ord et velkendt stiltræk i tidens poesi og popsange.⁶ Dette greb bruger vi igen i oversættelsen af *αἰθυσσομένων*: som Carson læser vi begge de relaterede verber *αἰθύσσω* og *αἶθω* i participiet.⁷ Det skælvende, rystende, og det optændende, glimtende i ét ord? Det bliver til det sammensatte participium “glimtenderystende”. De to ens participium-endelser i “glimtenderystende” mimer den græske teksts to enslydende endelser i ordene *αἰθυσσομένων* og *φύλλων* i samme verslinje. Sapfos anaforer (som de fremstår i det overleverede fragment) *κῶμα... καταριου* og *ἄνθεσιν... ἄηται* har vi bevaret som “drypper dyb drøm” og “forårsblomster og briser”.

Men hvad er det egentlig for en æblelund, Sapfo synger frem i fragment 2? Slår man det græske ἄλσος⁸ op i Bergs *Græsk-Dansk Ordbog*, lærer man, at det henviser til en lund, særligt en lund indviet til en gud, og i det hele taget ethvert helligt sted. Følger man Liddell og Scotts henvisninger til andre arkaiske tekster, finder man hos Homer eventyrlige steder som de “yndige lunde”, nymferne bor i,⁹ eller de “viede lunde”, gudinden Kirkes nymfe-terner er døtre af,¹⁰ eller “en lund af herlige popler”, viet til Athene.¹¹ Hos Hesiod bruges glosen om “den hellige løvsal”, viet til Foibos Apollon.¹² Den lyriske ἄλσος, Sapfo fremmaner i fragment 2, kendes altså som fænomen fra epikkens beskrivelser af hellige steder i naturen som hjem og/eller tilbedelsessteder for guder; dels nymfernes/naturguddommenes hjem, og dels områder, man har viet til dyrkelsen af guder, enten det nu er områder, man har udvalgt eller områder, myterne tilskriver gudernes tilblivelse.

Den canadiske antikhistoriker Pierre Bonnechere beskriver en ἄλσος således: “An *alsos* is, like a *temenos*, a delimited place sacred to the gods, but it is planted, even if not always extensively (...)[*alse*] can consist of numerous or only a few trees, wild or planted, with or without flowers (...) One inescapable feature is the spring. That is because trees cannot grow in Greece without a year-round supply of water. Hence the Greeks’ affection for their groves: a lush stand of trees amid the scorched drabness of

6. Et par personlige favoritter: *The Minds of 99* (2014): *tigerhud, toneskud*. Moestrup (2020) 61: *havfruespæd*, 78: *vaginarød*, 121: *blodæbledøgn*.

7. Carson (2003) 7.

8. Andersen, Carlskov og Søndergaard (2020) 32.

9. Due (1999) II. 20.8.

10. Due (2002) Od. 10.350.

11. Due (2002) Od. 6.291.

12. Andersen (1973) Skjoldet 99.

the countryside could not but attract notice and wonderment.”¹³ “Nature would be modified by some human editions, ranging from the very simple to the very elaborate: an enclosure, an altar, a statue, a tomb, a natural curiosity with a legend attached, or perhaps a temple, plantings of all kinds, a cultic ensemble, or indeed all of these elements together.”¹⁴

Den hellige lund er altså et sted hvor natur (vandløb, træer og andre planter, skygge for solen) mødes med kultur (stedet kan være beplantet, og der kan være opstillet bygninger og skulpturer til ære for guden). Bonnecheres beskrivelse matcher Sapphos billede af æblelunden: i fragment 2 nævnes flere kulturelle udtryk side om side med naturen: I lunden har man opstillet et “tempel”, *ναῦον*, og “altre, der damper af røgelse”, *βῶμοι*. Lunden indeholder en kilde: *ὑδωρ ψῦχρον*, “køligt vand”. Stedet skygges af “roser”, *βροδοί*, det er en “æblelund”, *ἄλσος μαλίαν*,¹⁵ og der er også en “eng”, *λείμων*, endda en “hestenærende”, *ἰππόβοτος* eng, et nik til den episke digtnings traditionelle landskabsbeskrivelser.¹⁶ På engen er “forårsblomster”, *ἤρινά ἄνθα*, og “honningsøde briser”, *ἄηται μέλλιχα*.¹⁷ Man kan spørge sig selv, hvor naturlig lunden er: æblelund, skyggegivende formationer af roser og duftende engdrag er vel næppe opstået helt af sig selv; mennesker må have plantet dem. Er den hestenærende eng et udtryk for frodig natur, eller måske et statussymbol: den rigdom, menneskers opdræt af heste indbringer? Eller måske et symbol på det vilde og stærke? Noget seksuelt? Er æblerne og roserne resultat af opdyrkning af naturen, eller skal de mon snarere ses som symboler – Afrodites attributter? Er det tilfældigt, at det er forår, og hvorfor er vinden sød? Alt er sansning og stemning. Sapphos billede indeholder flere nuancer end det billede, vi sædvanligvis har af det græske *ἄλσος*.

Lunden er en æblelund. Vi skal måske ikke tage *μαλία* for helt bogstaveligt at gengive den frugt, vi kender som æblet. Ordet blev brugt om flere forskellige træfrugter som æbler, kvæder, ferskner osv. Men frugtens tilstedeværelse i teksten viser at lunden er frodig og opdyrket til at give gaver til menneskene. Man kan sammenligne

13. Bonnechere (2007) 19.

14. Bonnechere (2007) 20.

15. Andersen, Carlskov og Søndergaard (2020) 32.

16. Om Argos, se note 5.

17. Andersen, Carlskov og Søndergaard (2020) 32.

med de frugter, μήλα, der ifølge *Iliaden* groede i Kong Oineus' plantage.¹⁸ Her henviser ordet til det kultiverede frugttre mere end til selve æblet som specifik frugt.

“*Fra de glimtenderystende blade drypper dyb drøm*”, vi er et drømmende sted, et magisk sted hvor Kypris/Afrodite skænker nektar, og dog et reelt sted med planter, vand og skygge, hvor mennesker har bygget tempel og andre. Bonnechere forklarer begrebet ἄλσος som “*a natural manifestation of a median place between two worlds*.”¹⁹ Således kan Sapphos æblelund ses som et møde mellem menneskers og guders verden – mellem kvindens og gudindens verden. Det finder sted i en lund, som i sig selv er et møde mellem natur og kultur, et sted med smukke planter, sol og vand, bebygget med tempel og alter, scene for Afroditekulten, hvor man ofrede, sang og bad til gudinden.

Er det et ønsket møde, som digterjeget anmoder om i sin påkaldelse af gudinden? Er det et religiøst møde, hvor et kor som en del af en kulthandling i lunden synger dette digt til Afrodite? Er det et privat, drømt møde, hvor “dyb drøm”, κῶμα drypper trancefremkaldende fra planternes blade? Er det et konkret møde, hvor digterjeget mødes med sin skytsgudinde Afrodite? Udelukker det ene det andet? Sappho væver som *Mytevæveren*, som Eros kaldtes i antikken,²⁰ fortællingen om gudinden og længslen sammen med oplevelsen af naturen i sit billede af æblelunden. Hun viser os et sted for Afroditekulten såvel som for lyrikerens personlige påkaldelse af gudinden, og det forekommer uklart om man overhovedet skal skille lyrikerens personlige sansning og længsel fra kollektivets kulthandling og billede af gudinden.

Grækerne tilbød guderne, fordi disse havde magten til at hjælpe med de sager, der lå uden for menneskenes kontrol. Man bad guderne om hjælp, og man ærede dem med eksempelvis festdage og andre kulthandlinger for deres store magt.²¹ Denne tilbedelse kunne for eksempel foregå i en hellig lund, viet til guden/gudinden. Lunden var et religiøst sted, valgt ud fra kriterier som Bonnecheres ovenfor nævnte, og beliggenhed i forhold til bysamfund samt udsigt/tilgængelighed. Et centralt element var altret, hvor

18. Due (1999) II. 9.542.

19. Bonnechere (2007) 26.

20. Sapphos fragment 188: *μυθόπλοκος*. Andersen, Carlskov og Søndergaard (2020) 268. Ifølge retorkeren Maximus Tyrios var det både Sokrates' og Sapphos tilnavn til Eros. Begrebet *myte* skal her forstås som en beretning om guder og/eller guddommeliggjorte begreber såsom kærlighed og længsel. Eros fletter, spinder, udtænker, væver disse beretninger sammen. Verbet πλέκω har mange betydninger.

21. Mikalson (2010) 21-22.

man ofrede til guderne. Altret kunne være noget så simpelt som en fordybning i jorden, hvori man ofrede eksempelvis mælk, vin eller honning til de chthoniske guddomme, man mente levede i jorden. Men til olympiske guder som for eksempel Afrodite brugte man monumentale stenaltre, altid østvendte, hvorpå man ofrede og lod offerrøgen stige op til guden.²² På det hellige område, *temenos*, hvor tilbedelsen foregik, kunne man opstille en skulptur af guden. Gudeskulpturen blev set som en repræsentation af guden, så smukt udført som muligt, og med de attributter, man tilskrev guden, men ikke en personificering. Man så altså ikke skulpturen som selve guden.²³ Denne skulptur kunne huses i et tempel, hvori skatte og gaver til guden også opbevaredes. Man kunne også have et xoanon, et kultbillede, som man så som en form for stedfortræder for guden, og ofrede og bad til.²⁴ Således var i store træk rammen om tilbedelsen af guden i det hellige område, lunden udgjorde.

Hos Sappho ser vi flere steder denne tilbedelse beskrevet – og ofte også personliggjort: I fragment 1 går hun for eksempel i tæt og inderlig dialog med Afrodite, nu igen, forstås, og beder gudinden være sin *σύμμαχος*, et ord som vi i *Jeg er grønnere end græs* har oversat som “min sammensvorner” for at understrege det lettere konspiratoriske i kommunikationen med Afrodite som allieret i kærlighedssager.²⁵ I fragment 94 mindes hun kvinden, der har forladt hende, og genkalder sig de steder, de sammen har oplevet, heriblandt hver en *ἄλσος*, hellig lund.²⁶ De har delt religiøse oplevelser og fester i deres tid sammen, tænker man. Fragment 2 viser os på en måde både et billede af en hellig æblelund som kollektivt kultsted, hvor Afrodite sætter festen i gang ved at skænke *<ὄ>μ<με>μείχμενον θαλίαισι νέκταρ*, “nektar iblandet blomstrende glæder”,²⁷ og som et individuelt sanset sted, hvor digterjeget mærker den dybe drøm, den tranceagtige søvn, *κῶμα*,²⁸ og kommunikerer helt personligt med gudinden Afrodite.

22. Mikalson (2010) 5.6.

23. Mikalson (2010) 17.

24. Romano (1982) <https://www.penn.museum/sites/expedition/early-greek-idols-re-ocr-last-few-pages/>

25. Andersen, Carlskov og Søndergaard (2020) 31.

26. Andersen, Carlskov og Søndergaard (2020) 175.

27. Det græske *θαλίαισι*, af *θαλία*, beskriver det blomstrende og lykkelige, og i ordet ligger også festen og fejringen. *Θαλία* er i øvrigt også navnet på en af de tre kariter, og ordet bibringer i det hele taget en stemning af lykkelig fejring.

28. Se Carson (2003) 359.

Måske er dette mere et billede på digterjegets drømmende følelser end et egentligt sted. Hun kan *se* æblelundens tempel og andre, roserne og bladenes glimten og rysten og den grønne eng med forårsblomster. Hun kan mærke *duften* af røgelsen, roserne og de honningsøde briser. Hun kan *høre* vandets rislen, bladenes rysten og brisens ånde. Hun kan *mærke* køligheden fra vandet og brisen og også drømmesøvnen, der drypper fra bladene på dette magiske sted.

Den amerikanske filolog Thomas McEvelley ser lunden placeret i en spirituel geografi snarere end en fysisk geografi.²⁹ Vi skal altså ikke blot se den som en konkret lokation for Afrodite-tilbedelse, men som et "sted" eller en tilstand, digterjeget åndeligt søger til i en spirituel afsøgning af forholdet til gudinden Afrodite og længslen. Han ser Sappos æblelund som et spirituelt og trancelignende sted; et symbolsk billede, der beskriver en indre tilstand snarere end en ydre scene.³⁰ Man kan sige, at Sappo maler billedet af æblelundens lyriske fremmedhed med sansninger og stemninger, der som påvist ovenfor klart peger mod en etableret, kollektiv Afroditekult, men også mod en personlig, spirituel oplevelse af skønhed og drømmende stemning i påkaldelsen af gudinden. Billedet fortæller os lidt om Afrodite-dyrkelsen på Sappos tid, men mere om en personlig oplevelse af mødet med det guddommelige i et symboladets landskab eller tilstand.

Det særlige ved Sappos lyrik er den fortættede, fysisk følte gengivelse af sansninger og stemninger. Modsat eksempelvis den episke digtning, hvor man i længere beskrivelser ser mennesker handle i større kollektiver og årelange handlingsforløb, er vi her til stede i et eneste langt, intenst øjeblik.

Som Magrittes maleri ikke er en pibe, er Sappos fragment 2 ikke den hellige lund, som den rent fysisk har set ud, og som vi kender den fra forskningen inden for fag som religion, arkæologi og antropologi. Fragmentet er (dele af) et digt, og på sin vis et bedrag, men også en mulighed for at se den hellige lund på en anden og mere personligt sanset måde, som kan supplere de ovennævnte faglige tilgange til fænomenet. Det lyriske billede af stedet, drømmen og gudinden viser os hvordan i hvert fald én arkaisk kvinde kunne opfatte den hellige lund og dens funktioner.

29. McEvelley (1972) 328.

30. McEvelley (1972) 332.

Et grafisk tryk af en æblelund

Billedkunstner Mille Søndergaard beskriver sin oplevelse af æblelunden i fragment 2 således:

“Fragmentet åbner Sapphos kreative univers for os. I fragmentet hidkalder hun Afrodite. Gudinden skal komme til en underskøn have, hvor tiden er sat i stå, de normale forestillinger er ophørt, og en svulstig (u)orden hersker (*drypper dyb drøm*). Som litteraten Elisabeth Friis beskriver i bogens efterord, så forekommer haven at være en parallelverden, et magisk sted med frodige gevækster, der vokser uafhængigt af årstidernes orden.

Udover at være et smukt fragment, som bugner af fantastiske billeder, kunne man også opleve det som det sted, Sapphos kreative energi udspringer fra, og billedet på hendes skabende proces – altså det rum, hun går ind i, når hun skal skabe. Det er der, hvor tempoet skifter og en bevidsthedstransition indtræder, hvor hun hidkalder sin muse, kærlighedsgudinden. Hun venter på, at inspirationen skal indfinde sig med en åbning af sindet, eller hjertet om man vil.”³¹

Grafikken *Glimtenderystende*, som gengives herover, er Mille Søndergaards billede af Sapphos æblelund. Hun forklarer her værket:

“Et grafisk tryk af et træ. Træet, som står i Afrodites have, symboliserer den store samlede fortælling, som Sapfo har talt ind i, selvom hendes overleverede værk er fragmenteret. Sappfos værk talte ind i en kollektiv virkelighed, som er forskellig fra vores, men Sapfo mestrede digtningen på en måde, så den bliver levende og vedkommende for os.

Tegningen af æbletræet (som er et træ, der står i min fars have) er overført til trykpladen ved hjælp af en fotofølsom film, der tillader at man stadig fornemmer den lette streg og det naturlige indtryk, som for os er kendetegnet for Sappfos stil: naturlig, let og sanselig er adjektiver, vi gerne vil have at publikum knytter til både læseoplevelsen og oplevelsen af de grafiske værker. Farvevalget bygger videre på antikke farver og skruer lidt ekstra op for farvestyrken og tilsætter lidt glimmer!”³² Antikkens farver, der omtales, er i dette tilfælde særligt ægyptisk blå, okkerrød og jordfarver.³³

Billedet rækker ud efter nye læsere og giver sit bud på forestillingen om og læsningen af Sappfos æblelund, og tilføjer på sin egen måde receptionen elementer, der kan bidrage til fortolkning og diskussion af originalteksten. Æblelundens som kreativite-

31. Andersen og Søndergaard (2021) 49-50.

32. Andersen og Søndergaard (2021) 50.

33. Mille Søndergaard lod sig bl.a. inspirere af Sfinx nr. 1, 2018: *Antikkens Farver*.

tens sted, en tilstand i en anden verden hvorfra digteren skaber sin poesi. Den bevidsthedstransition, der kan indtræde, når man går ind i et skabende rum, får med Mille Søndergaards grafiske tryk et hjem i Sapfos fragment 2. Det er ikke nødvendigvis Sapfos ærinde, men et billedes bedrag, jvf. Magritte, som kan vise sig ikke blot bedragerisk, men også ladet med muligheder for at kaste nyt lys over fragmentet og bidrage til en diskussion af hvad æblelunden kan være, og hvordan den som begreb kan bruges i dag. For vor tids poesilæsere er bønnen og ofringen til kærlighedsgudinden måske noget meget fjernt og eksotisk, mens oplevelsen af at træde ind i en kreativ tilstand, et skabende rum, kan være nemmere at relatere til, og dermed åbne en anden vej ind i teksten.

En forfatters og en litterats billeder af en æblelund

Når forfatter Nanna Storr-Hansen læser Sapfo, læser hun på den ene side det, der står, og på den anden side det, der ikke står. Hendes billede af fragmenterne opstår således: "Jeg ved, der har stået mere, men nu vokser de få ord og forlader deres ordrette betydninger, deres egentlige dragt. Nu viser de sig som lyde eller farver, som en tone eller en retning, et hensyn eller et ingenting, et stort tomt rum. De viser deres indre, de bogstaver, de består af. Jeg lægger mærke til selve deres materiale. Små sorte organer i ordets indre mekanik. Mit blik følger dem fra start til slut. Og så det næste ord og måske et linjebud. Og jeg kan kun det, jeg kan ikke genskabe mig det, der mangler. [...]"

Jeg bryder ind i den litterære organisme "Sapfo", og jeg bryder ind i koret af forfattere, der læser fragmenterne. Jeg ankommer mellem alle disse venner og forstyrrer med min læsning."³⁴

Det er virkelig en udfordring at læse så fragmenterede tekster som Sapfos, især hvis man som læser ikke er velbevandret i den kulturelle kontekst, teksterne skriver sig ind i. Det kan måske være en trøst at betragte Nanna Storr-Hansens møje med at stykke et billede sammen ud fra de flossede fragmenter. Der er noget på én gang ydmygt og selvfølgelig i den læsemetode, hun fremlægger, og den accept af de hvide pletter på landkortet, hun forudsætter. Når hun fabulerer over mellemrummets magi og legiti-

34. Andersen, Carlskov og Søndergaard (2020) 8-9.

merer en læsning uden overblik over noget som helst i teksten, men med fantasien som kompas, anviser hun en ret fri læsning, som kan give nye læsere mod på Sapfo og vende fortvivlelsen over de mange lakuner til en fascination af det, der mangler.

Nanna Storr-Hansens billede af fragmentets ord som lyde eller farver, som en tone eller en retning, er med andre ord en repræsentation som kan ses som et bedragerisk billede, der muligvis drejer teksten andre steder hen end den var tiltænkt, men som kan være netop dét der kan skubbe lyrikklæsere, som måske ikke er fortrolige med antikke tekster, ind i Sapphos æblelund og åbne deres blikke for dens dybe drøm.

Anderledes er det når litteraten Elisabeth Friis læser Sapfo. Hun ser i fragment 2 en lystvandring i Afrodites have. Hun kalder Sappfos sange en kropslig belæring om kærlighed, om forelskelsens, liderlighedens og nydelsens former. Afrodites sted, æblelunden, er både frugtbart og stærkt erotiseret. Hun viser vej ind i en tungt ladet og lystfuld læsning af fragmentet. Den hestenærende eng er ikke blot en frodig eng, men leder tankerne mod både frugtbarhed og erotik. Hestene kan sammenlignes med kvinder, eller de kan ses som Afrodites dyr. Hun citerer Anakreon, der i fragment 346 beskriver digterjegets leg med den unge mand, han begærer, på “hyacint-markerne, hvor kyprierinden Afrodite har tøjret sine yndige heste, befriet fra åget”. Der er noget frit og lege-sygt over dé heste. I Elisabeth Friis’ billede af æblelunden finder vi i æblerne konnotationer som bryster, kønslæber og klitoris, i roserne symbol på det feminine, i engens blomster frugtbarhed og forår, og i det hele taget et frirum i forhold til en maskulint defineret social normativitet i billedet af det erotiske.³⁵ Hér beskrives en anden seksuel nydelse end den triste *wham, bam, thank you ma’am*-model, hvor det gælder om at komme hurtigst i mål, som hun skriver,³⁶ og vi ser pludselig et andet billede af den hellige æblelund: her går tiden ikke lineært fremad, årstider kan sammenblandes og roser og æbler kan blomstre og bære frugt på samme tid, æblelunden er ikke et fysisk eller et spirituelt sted, men nydelsens tid, som ikke er progressiv og målrettet, men en tilstand, hvor den dybe drøm flyder fra de glimtenderystende blade.

Hvert billede rummer sit tankevækkende bedrag, og Elisabeth Friis’ billede viser os med æblerne, roserne og den dybe drøm den kvindelige krop give sig hen til nydelsen. “Kom til mig” synger digterjeget i allerførste vers, og man bliver pludselig i tvivl om

35. Andersen, Carlskov og Søndergaard (2020) 327-28.

36. Andersen, Carlskov og Søndergaard (2020) 328.

hvem hun synger til. Vi er langt fra den konkrete, historiske Afroditekult, men tæt på en dyrkelse af det seksuelle rum. Et rum, man kan hengive sig til på tværs af historie, kultur og normer som den tidligere nævnte maskulint definerede seksualitet.

Sammenfatning

Som nævnt i indledningen er det min tese at *Billedernes bedrag* ikke blot et bedrag, men en mulighed for at se nærmere på de afbillede objekter i et nyt lys. Sapfos æblelund i fragment 2 er dels et billede af en arkaisk ἄλσος som religiøst sted, og dels et billede af et digterjags drømmende tilstedeværelse i en symbolladet lund eller tilstand. Sapfo er som Eros mytevæver, og fletter i digtet det religiøse ritual, påkaldelsen af gudinden, sammen med sin egen sansning og stemning og skaber dermed et personligt og længselsfuldt billede af æblelunden.

Nye læsere kan få brug for yderligere hjælp til at finde vej ind i Sapfos billeder. Denne hjælp kan faglige undersøgelser og forklaringer af den græske tekst og dens kulturelle kontekst yde – men hjælpen kan også komme fra en samtidig Sapfo-reception. Jeg har her videregivet eksemplerne fra *Jeg er grønnere end græs*: en kunstners billede af æblelunden som kreativitetens sted; en forfatters billede af fragmentet som et sted hvor ordene viser sig som lyde, farver, toner og retninger og hvor mellemrummets magi drager; og en litteraturhistorikers billede af æblelunden som nydelsens tid. Alle tre forsøger at vise læsere vej ind i originalteksten. I hvert tilfælde bemærker man at *dette er ikke en æblelund, dette er et billede af en æblelund*. Et billede, som forhåbentlig ikke opleves som et bedrag, men et ekstra lag, der kan berige læsningen af originalteksten.

Bibliografi

- Andersen, L. 1973. *Hesiod: Theogonien/Værker og dage/Skjoldet*. København.
- Andersen, S. & Carlskov, L. & Søndergaard, M. 2020. *Jeg er grønnere end græs*. København.
- Barnett, R. 2007. "Sacred Groves: Sacrifice and Order in the Landscapes of Ancient Greece", *Landscape Journal* 26: 252-269.
- Bonnechere, P. "Gardens of Love and Meadows of the Beyond: Ritual Encounters with the Gods and Poetical Performances in Ancient Greece" in Conan M. (ed.) 2007. *Sacred Gardens and Landscapes: Ritual and Agency*. Washington.
- Campbell, D. (ed.) 1982. *Greek Lyric: Sappho and Alcaeus*. Cambridge, Mass.
- Carson, A. 2002. *If not, Winter*. New York.
- Carstens, P. (ed.) 2018. Sfinx 41. årgang, nr. 1: *Antikkens farver*. København.
- Due, O. S. 1999. *Homérs Iliade på dansk*. Viby J.
- Due, O. S. 2002. *Homérs Odyssé på dansk*. Gylling.
- McEvelley, T. 1972. "Sappho, Fragment 2", *Phoenix* 26: 323-333.
- Mikalson, J. D. 2010. *Ancient Greek Religion*. West Sussex.
- Moestrup, M. 2019. *Til den smukkeste*. København.
- Munro, D. B. et Allen, T. W. 1902. *Homeri Opera*. Oxford Classical Texts.
- Romano, I. B. *Early Greek Idols – Their Appearance and Significance in the Geometric, Orientalizing and Archaic Periods*. <https://www.penn.museum/sites/expedition/early-greek-idols-re-ocr-last-few-pages/> (Sidst besøgt 19. April 2021.)
- The Minds of 99. 2014. *Rav*, albummet *The Minds of 99*.
- Voigt, E.-M. (ed.). 1963. *Sappho et Alcaeus: Fragmenta*. Amsterdam.

Illustration

Mille Søndergaard: *Glimtenderystende* som gengivet i Andersen, S. & Carlskov, L. & Søndergaard, M. 2020. *Jeg er grønnere end græs*. København.